

Ötvenéves a Tiszatáj

A sors iróniája, hogy egy irodalmi folyóirat éppen abban a városban éri meg – a magyarországi laptársak közül elsőként – az ötvenedik évfordulót, amely korábban a rövid életű kísérletekről volt nevezetes. Hányszor idéztük Móra Ferencet, aki „hónapos eszmeakaravánok fehérülő csontjainak” nevezte a könyvtárak polcain árválkodó régi folyóiratokat: „elhullottak a szegedi részvétlenség Szaharájában. Mind úgy, muzsikás szóval vágott neki a pusztának, aztán egyik bírta ebben két hétig, a másik két hónapig, de volt olyan is, amelyik három esztendeig elvánszorgott, de akkor kiadta nagyon elvékonyodott lelkét.” A szerencsének vagy a lapot életető írók, szerkesztők áldozatvállalásának és megszállottságának köszönhető, hogy a Tiszatáj nem jutott elődei sorsára? Pedig veszélyek leselkedtek rá bőven. A Tiszatáj hajóját mindig Szküllák és Kharübdiszek között kellett kormányozni. Volt, amikor valóságos szörnyek rántották a mélybe. Máskor csak alattomos zátonyon feneklett meg.

Az évfordulókkal sem volt eddig szerencséje a Tiszatájnak. 1957 márciusában, a tizedik évfordulón éppen nem jelent meg; a forradalom utáni hónapokban Csipkerózsika-álmát aludta, hogy aztán annál harsányabban adjon hírt magáról. 1967-ben már új szelek fújdogáltak. A szerkesztőségben olyan fiatal egyetemi oktatók munkálkodtak, akik néhány év múlva a kor meghatározó szerkesztő egyéniségeivé váltak. Ám az ünnepi számot még mások, a régi igényeknek megfelelően állították össze: a helyi költőket sorakoztatták föl, s a KISZ szegedi zászlóbontatásáról közöltek tanulmányt. 1977-ben a rövid szerkesztőségi cikken és Illyés Gyula versén (Fegyver és csoda – a Tiszatáj hűségeseinek) kívül mással nem is mertünk az évfordulóra emlékezni. Örültünk, hogy élünk, hiszen a lap a rossz emlékű három T közül a tűrés kategóriájában volt. Ott is – szinte félévenként, menetrendszerűen – a (be)tiltással fenyegetve. A mostani évfordulóra készülve ezért is találtuk oly szegényesnek dokumentumainkat, tárgyi emlékeinket. Az esztétikai és erkölcsi értékeket csaknem rejtve, „dugárként” közvetítette a Tiszatáj. 1987 márciusában – a nevezetes irodalmi koncepciók per után – már a támogatott Tiszatáj első száma jelent meg.

A Tiszatáj félévszázados történetére azonban nemcsak a megszakítások, megtorpanások sorozata, hanem a folyamatosság is jellemző. Igaz, a lap múltjával csak részben azonosulunk. Az indulás eszméje, valamint a hetvenes évek elején kezdődő fölívelés viszont a mai szerkesztői munkában is biztos alapot jelent. Amit az 1947. március 8-án megjelent első számban Péter László professzor – akkor még végzős egyetemi hallgatóként – megfogalmazott, az – a megváltozott körülményekhez igazítva – ma is érvényes. Ez a lap – kényszerű ki-

térőit leszámítva – magyarság és európaiság, helyi és egyetemes értékek szintézisére törekedett. A Tiszatáj koncepcióját, profilját olyan nagy szerkesztők formálták, mint Ilia Mihály és Annus József. Abban, hogy folyóiratunk eddig a szép évfordulóig eljutott, benne van természetesen mindazoknak a munkája, akik szerkesztőként vagy szerzőként (közel félszáz az előbbi, s több ezer lehet az utóbbiak száma) a Tiszatájt működtették. Sokan, sajnos, már nincsenek közöttünk. Baka István, Grezsa Ferenc vagy Mocsár Gábor fájdalmas hiányát a mai napig érezzük.

Nagy Gáspár írja Vallomás című versében: „mi volt akkor / a gyönyörű? / hogy tétje volt / mit mond a mű / vagy mit rejt el”. Az őszinteség igénye, a kor levegőtlen, távlat nélküli világával való szembehelyezkedés, a kimondás és kimondhatatlanság határán való kényes egyensúlyozás az egymásra utaltságnak, a szolidaritásnak valóban szép példáit teremtette meg. Ezek ma is melengető, fényes emlékek. Mondják, az irodalom csak a diktatúrákban fontos igazán. Az írói munka különleges jelentőségének tudata a Tiszatáj szinte minden korábbi lapszámában fölismerhető. Tétje persze most is van minden jó írásnak, legföljebb áttételesebb, s a szociológia vagy a morál felől közeledve nehezebben megragadható.

Hogy a Tiszatáj fél évszázadon át életben tudott maradni, az jelentősen összefügg a megújulás képességével, a radikális fordulattól sem visszariadó újító igénnyel. (A Tiszatáj-főnix: ezzel a címmel jelent meg interjú – nem sokkal a 89-es újraindulás után.) Ma a Tiszatáj nagyon sok tehetséges fiatal író, kritikust serkent munkára. Ízlésük, értékrendjük olykor kihívóan eltér a hagyományostól. A tradíció legnemesebb elemei és az újító törekvések azonban remekül megférnek egymással. Közismert, hogy irodalmi életünk egészéről mindez aligha mondható el. Szellemi életünk ma (lövész)árkoktól szabdalt. A Tiszatáj egyik oldalán sem óhajt harcba szállni, az abból származó negatív lelki helyzeteket nem vállalja.

Jubileumi számunkban a múltra is emlékezünk: a „hőskorszakra”, régi nagy szerzőinkre. De az itt olvasható művek a mai Tiszatáj szándékait is jellemezni kívánják. Ötven év mögöttünk. És előttünk? A kérdés megválaszolhatatlan, de reményeink szerint a Tiszatájnak nemcsak múltja, hanem jövője is van. Ebben a hitben nézünk – ha nem is az újabb ötven év – az ezredforduló elé.